

изчезне, нито да бъде накърнена; нейното задгробно битие не е някакъв отдалечен Страшен съд, а безкрайна верига от превъплъщения; самото битие е продукт на нашите действия по протежението на цялата тази верига – а съдбата ни е поемане на отговорност за тях. Иначе казано – ние сами творим съдбата си чрез кармичните закони; и я творим в едно битие, което точно като океанските вълни се въздига от океана на нищото и изчезва пак там; няма изобщо Бог-създател, към който да простираме ръце и който да въздава справедливост – духовното няма източник, то е всеобемащо и до голяма степен идентифицирано именно с празнотата – реалното обиталище за нашето битие: всеки може да стане Буда според будизма, всеки е Буда според дзен-будизма, всеки е обитаван от *атман* според хиндуизма. Смъртта е просто един от преходите на духовното, през който индивидуалното бива забравяно, а духовното се прочиства, за да получи ново битие и да научи истините, които не е успяло да постигне в предишните си животи. Нещо повече дори – според будизма например смъртта е *паранирвана*, е върховното изживяване, постижимо за човека, е сливане с абсолютното и от начина, по който ще навлезем в нея, от нашата подготвеност и способност да я приемем, надмогвайки всичките си привързаности и страхове, зависи цялата следваща този живот верига от прераждания. И в този смисъл бихме могли да направим и заключението, че в контекста на религиите от Далечния изток смъртта не е деструктивна, а креативна сила, която се намира в съответствие с дълбинната основа на всичко съществуващо – и е част от духовната енергия, която непрестанно гради и разгражда този свят – като енергията на това градене и разграждане е нещото, което наричаме битие. Този тип мислене за смъртта не е идентичен, но е в някаква степен съответствен на визията в стихотворението на Яворов, разглеждаща битието като сън на смъртта – или поне повече му съответства, отколкото отношението на християнската философия към царството на Танатос.

Казвайки това, не бих искал да бъда погрешно разбран: Яворов очевидно не е будист, нито пък последовател на Веданта – и няма как да бъде. Визираното тук съответствие е валидно само доколкото можем да видим покритие между смъртта и онази всеобемаща ни празнота, наречена *шунята* – ала проблемът е, че това съответствие е породено по-скоро от ранните западни визии за будизма, в които този централен за будистката философия термин е преведен като „нищото“, а неговото съдържание далеч не е такова. Тази празнота е мислена от философиите на Изтока по-скоро като потенциална възможност за едно по-автентично случване на битието – и като по-дълбок хоризонт на съзнанието, отколкото като несъществуване. Истина е, че Буда казва: „Така да мислите за